

Про видання

1. Упорядкування.
2. Заголовки.
3. Тексти віршів.
4. Розташування і пунктуація.
5. Застереження ТСЕ¹ щодо публікацій його віршів

1. УПОРЯДКУВАННЯ

Перший том відкривається «Поезіями, 1909–1962», виданими Т.С. Еліотом незадовго до його смерті, далі йдуть «Розрізнені вірші», до яких належать публікації у «Віршах, написаних замолоду» та «Вигадках Березневого Зайця²», а також деякі вірші з рукопису «Особиста книга Валері», і книжка «Практичне котознавство, писане Старим Опосумом». Окрім того, тут, у контекстуальних нотатках, містяться ще й три категорії окремих творів: «Інші вірші», «Noctes Binanianæ» і «Сороміцькі вірші». Усі поетичні твори ТСЕ подаються паралельно мовою оригіналу і в перекладі (чи в перекладах — за наявності варіантів) українською мовою. Текстові деталі «Інших віршів» і «Сороміцьких віршів» містяться у цих розділах, а текстові деталі «Noctes Binanianæ» знаходяться в кінці цього розділу.

Другий том містить коментарі до всіх поезій ТСЕ.

2. ЗАГОЛОВКИ

Багато Еліотових поезій були опубліковані в інших контекстах, як окремо, так і в різних комбінаціях. Ті, які спочатку були самостійними віршами, стали розділами, і навпаки. Хоча в минулому здійснювалося розмежування між заголовками коротких віршів у збірці, наведеними в лапках («Порожні люди»), і тими, що опубліковані окремими книжками («Великопісна середа»), це не може бути остаточним у випадку Еліота. Наприклад, перша поезія із «Чотирьох квартетів» була спершу видана у збірці, перш ніж з'явилася брошурованою; інші публікувались у «New English Weekly», а потім у вигляді брошур до того, як були поєднані в одне ціле. Щоби відрізнити одну із цих публікацій від іншої, звертається увага на зміну, яка є більше ніж бібліографічною, але значна більшість посилань на «Бернт Нортон» чи на «Літл Г'іддінг» не стосуються конкретно жодної публікації. Не завжди трапляється так, що поема, опублікована окремо, є суттєвішою, ніж той її варіант, який став частиною збірки: «Вирошування різдвяних ялинок» — це не значніший твір, аніж «Геронтіон».

Якщо брати заголовок у лапки, а не виділяти курсивом, то це має характер певної інформації (або вказівки), але у місці ущільнених цитат ця різниця є менше корисною для читача, аніж безпосереднє візуальне розрізнення між цитованими словами та ідентифікація їхнього джерела за назвою.

Коли Валері Еліот почала редагування Еліота 1971 р. за допомогою факсимільного видання «Спустошеної землі», то користувалася курсивом для заголовків, чи короткого вірша, чи навіть цілої книги упродовж вступу і редакційних приміток. Презентоване видання ворується на цей приклад та багато інших наукових

¹ ТСЕ — Томас Стернз Еліот.

² Український аналог ідіоми — березневий кіт.

видань із курсивними заголовками. Вірші без авторських назв позначаються курсивом першого рядка (без додаткових прописних знаків чи лапок): *Зірвався вітер о четвертій*. Чотири вірші, названі «Пісня», та два, названі «Ода», різняться тим, що їхні початкові рядки зазначені у дужках після заголовка.

3. ТЕКСТИ ВІРШІВ

Кількість публікацій Еліотових віршів така обширна, що перші видання, оприлюднені за життя Еліота, та видання Фабера, неодмінно мають перевагу перед перевиданнями, посмертними виданнями та накладками за кордоном або в інших видавництвах.

Незважаючи на те, що Еліот неохоче погоджувався на перегляд текстів після публікації, експертиза виявила, що навіть у повторюваних відбитках того ж видання можуть бути несподівані розбіжності. Він писав до Джуні Барнз 15 жовтня 1936 р.: «Мені ніколи не траплялося отримати перше видання бодай однієї зі своїх книг, надруковане без жодної помилки, й іноді я виявляю, що коли виправляють ці огріхи, то з'являються нові помилки». Публікатори не завжди спиралися на авторитетні тексти — передрук найдешевшого з доступних, «Спустошена земля та інші поезії», використовуюваного Джованні Мардерштайгом для обмеженого накладу поеми, який розходився за десять гіней, — і відповідність машинописам значно відрізнялася. Так само — уважність Еліота як коректора. Коли помилки було виявлено і переглянуто, їх можна було й не помітити: найприкметніша з-поміж таких — відсутність у всіх редакціях останнього рядка II частини «Порожніх людей». Іноді виникала й нова редакція — мабуть, тому, що Еліот припускався помилки, не глянувши на свій попередній текст. Іноді виправлялися «Зібрання поезій», але не «Вибрані вірші» (правлені різними видавцями). Іноді Еліот визнавав, що текст має похибки, і заявляв, що вимагає внесення змін, але не вносив правок. В інших випадках, коли випадкові зміни не травмували почуття, неможливо дізнатися, чи він їх не помічав, чи не погоджувався на правки. Багато текстів датуються початком його поетичної кар'єри і згодом ніколи не переглядалися. У цьому виданні дотримано консервативного підходу до поезій, які були перевидані за його життя, причому теперішнє видання зазвичай орієнтується на видання 1963 року. За тим самим принципом переваги остаточно ухваленого тексту «Розрізнених віршів» подаються в останній відомій (або останній розшифрованій) формі.

У різні часи Еліот запропонував кілька правок книги «Практичне котознавство, писане Старим Опосумом»; деякі з них суперечливі. До останнього контрольованого автором тексту подібний текст другого видання у м'якій обкладинці, 1964 р. Разюча редакційна дилема: що робити з помилкою у присвяті Жану Верденалу, поставленій на початку «Пруфрока та інших спостережень», де дата народження друга Еліота вказана як 1889 р., а не історично правильна — 1890 р. Такою присвята виглядала майже століття, і вважалося, що краще її не змінювати.

4. РОЗТАШУВАННЯ І ПУНКТУАЦІЯ

У віршах, в яких традиційний поділ на строфи відсутній, ймовірного пропуску між рядками, що випадає на кінець попередньої і початок наступної сторінок, можна не зауважити. Якщо ж потім текст буде скопійовано, це може призвести до втрати цього пропуску або, навпаки, введення непотрібного пропуску. 10 березня 1953 р. Еліот писав Роберту Біру про такі розбіжності у виданнях свого твору: «Інколи строфа знаходилася в одному виданні в кінці сторінки, і на наступній сторінці

геть не видно, що саме у цьому місці має бути розрив. Цю проблему вирішив у виданих “Penguin” моїх “Вибраних поезіях” один геніальний типограф, який розрізав перший рядок кожної нової строфи. Сподіваюся, що моє “Зібрання поезій” буде виправлено за допомогою цього винаходу». (Такі відступи нетипові для серії видавництва «Penguin» і, здається, були створені спеціально, щоб остаточно вирішити цю проблему, пішовши поету назустріч).

Видання «Penguin» 1948 р. — найперші британські вибрані поезії Еліота, у рік отримання поетом Нобелівської премії — позначає перший рядок другого та наступних «абзаців» кожного розділу кожного твору, включаючи окремі рядки (за винятком хіба що «Спустошеної землі» [III] 311, «Вогненна проповідь»). Коли «Вибрані поезії» були вилучені Фабером і перевидані у твердій палітурці, 1954 р., ці відступи — «спадщина» видавництва «Penguin», що дотримувалося такого поділу сторінка за сторінкою. Ці відступи також з’явилися у першому виданні «Вибраних поезій» окремою книжкою у м’якій паперовій обкладинці (видано Фабером, 1961 р.). Однак «винахід» виявився не цілком успішним, оскільки не було само собою зрозумілим, чи слід застосовувати його, наприклад, до окремого куплету, як-от:

В покої — дами; їхній клан живе
Балачками про Мікеланджело.

Окрім того, Еліот використовував відступи для інших цілей. Наприклад, наприкінці «Великопівної середи» V, окремий рядок «О народі мій, що я тобі зробив» уже позначений відступом. Ось в іншій формі вкотре виникла первісна проблема: як можна було відрізнити навмисне розташування автором від непередбачуваності книговидавання?

Фабер запозичив оформлення «Penguin» у першому виданні книжки у м’якій паперовій обкладинці «Чотири квартети» 1959 р., але погано впорався з цим, припустившись спотворення, наприклад, форми ліричних розділів під номером IV як «Бернт Нортон», так і «Літл Гіддінг». У 1963 р. невідповідності серед відступів поширювались і надалі. Якщо, наприклад, перший рядок кожного підрозділу «Портрет дами» вимагав відступу, то немає жодної причини, чому це також не стосувалося «Рапсодії вітряної ночі» або «Галантської балачки». Немає жодної причини, з якої перші рядки «Іст Коукера» та «Драй Салвейджес» повинні мати абзаци, але не рядки «Бернт Нортон» та «Літл Гіддінг». Багато рядків з відступом у виданні Фабера не мали відступів у Гаркорті, еквівалент Брейса, 1963 р., США. Американське видання також не змогло виставити нові пропуски перед остаточним рядком «Пейзажів V. Кейп-Енн» та «Рядків для старого чоловіка», і вони й надалі були відсутні в американських виданнях.

Спроби вирішити проблему міжрядкового відступу за допомогою відступу викликали більше труднощів, ніж їх було подолано. Є стільки винятків, що неможливо вивести задовільних правил із практики ні «Penguin», ні видання 1963 р. Отже, попри бажання Еліота, висловлене Роберту Біру, це видання звертається до розташування віршів, ближчого до їхньої публікації в «Зібранні поезій» (1936), яке було використане й у виданні 1963 р.

Там, де в цьому виданні місце рядків позначається на сторінці, є позначка граничним шевроном (<), а значок Еліота іноді використовується для позначення відступів між рядками.

Подвійні лапки не слід плутати з апострофами. Вони стандартні у багатьох британських газетах і таких публікаціях, як «Times Literary Supplement», а також

у всьому американському видавничому процесі, і не рідкість у британських видавництвах.

Самі поезії друкуються одинарними лапками за бажанням спадкоємців Т.С. Еліота та видавців.

5. ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ТСЕ ЩОДО ПУБЛІКАЦІЇ ЙОГО ВІРШІВ

Пітер дю Сотой з видавництва Фабера у листі до Д. А. Ф. Сазерленда у Коллінзі, 16 грудня 1965 р., не погоджувався надавати дозвіл на анотоване видання ТСЕ: «Нам слід самим добре робити анотації до поетичних видань».

Еліот: «Наша єдина скарга на обох редакторів [Н. Гарві Вуд і Г. Б. Гаррісон] — це те, що вони сумлінно обмежили себе у своїх примітках тим, що можна перевірити, і позбавили себе та своїх читачів того захвату від погляду вбік та здогадок, які експлуатує природжений автор анотацій», «John Marston» (Джон Мерстон, 1934): «Молюся, щоби хтось за життя спромігся на видання, таке об'ємне, як "Pausanius" [Павсаній] Фрейзера, яке надасть природну історію Рикливого Звіра та етимологію імен усіх лицарів та королів. Погоджуюся на сера Ля-Кот — Лицаря Драна Свитка¹, — але що робити із сером Маргаузом, і сером Супінабілем, і королем Багдемагусом, і сером Мелегрансом, сером Ламораком, і сером Персеантом — Голубим лицарем²?» «Le Morte Darthur» (Смерть Артура, 1934).

До Вольфа Манковітца, 20 жовтня 1947 р.: «Я проти публікації будь-якого з моїх віршів із пояснювальними примітками. Мені не слід заперечувати включення моїх віршів до будь-якої авторитетної антології для поставлених вами цілей, але я не можу дати свою згоду на їхню публікацію в анотованому виданні.

Добрі коментарі можуть бути дуже корисними, але вивчити навіть найкращий коментар до твору літературного мистецтва, ймовірно, буде марним гаєнням часу, доки ми спочатку не прочитали тексту і він не схвилював нас, коментований навіть без розуміння цього», «In Parenthesis» (У круглих дужках, 1961 р.), Примітка до вступу.

До Ненсі Кеннон, 27 травня 1943 р.: «Що ж до публікації будь-якого з моїх віршів в ілюстрованому виданні, то це те, проти чого я рішуче опирався, і хоча раз чи двічі було дещо соромно суперечити друзям, я ніколи не робив жодного винятку». (Однак вірші збірки «Аріель», що виходила окремими виданнями, проілюстровані. Для ілюстрацій ужито літографії Джералда Вайлда до «Рапсодії вітряної ночі» — див. примітку до поезії). До Кетрін Маккарті з Гаркорта, Брейс, 8 липня 1947 р.: «Я завжди рішуче виступаю проти ілюстрованих видань будь-яких моїх поезій. Я, звичайно, не можу заперечити цього будь-кому, хто публікує ілюстрації окремим томом чи портфоліо, але я не хочу надати такий дозвіл чиймсь ілюстраціям, адже це означає, що я даю їм права на текст».

До Далсі Боуї, «Англійська асоціація декламованої поезії», 12 лютого 1935 р.: «Я не заперечую проти того, щоб ви використовували 5-ту частину «Великопісної середи» для зазначених цілей, якщо вважаєте за потрібне. Як ви знаєте, моя думка полягає в тому, що для хорового виконання треба мати вірш, написаний із цією

¹ Тут перелічуються герої епосу про короля Артура і лицарів Круглого Столу (за романом Томаса Мелорі «Смерть Артура»). Sir La Cote Male Taile з французької означає «сера Драна Свитка».

² Persant of Inde називався так за любов до темно-синього кольору («the colour of Inde» — «dark-blue»).

метою, а оркеструвати такий вірш для хору — це те саме, що підготувати фортепіанний твір для повного симфонічного оркестру. Однак я визнаю, що кількість хорових віршів за вибором дуже обмежена, і у будь-якому разі мені не випадає мріяти про те, щоби мої власні погляди були перешкодою для використання моїх віршів для хорів будь-якого розміру».

До Мартіна Шоу, 18 жовтня 1940 р.: «Я отримав вашого листа від 15-го. Ви цілком мали рацію, спочатку поклавши мій твір на музику і попросивши мого дозволу після цього, бо я хотів би, щоб ви були певні: я без вагання надаю згоду. Навпаки, я дуже задоволений. Але якщо ви хочете опублікувати музичну постановку зі словами, то це питання, і треба офіційно попросити дозволу у видавця “Faber & Faber”». (Коли вийшов твір Грема Віттема «Поранений хірург нагострює сталь», і було використано слова з «Іст Коукер», із зазначенням: «Опубліковано з дозволу Т. С. Еліота і “Faber & Faber”, то у цьому варіанті, як виявилось, змінили рядки твору; Еліот протестував проти видавців, «Boosey & Hawkes», і повідомив Пітера дю Сотоя запискою від 22 грудня 1960 р., висловившись так: «Мене це просто розлючує»).

До Елеанор Фолленсбі, від 10 липня 1944 р.: «Якщо ви питаєте мене, я, безперечно, вважаю, що краще називати балет “Королем-Рибалкою”¹ (теж добрий заголовок). Відчуваю, що не маю права ставати на заваді тому, кого моя поезія так надихнула, що він вирішив створити за нею балет (та й попри все я вельми люблю балет). Мене завжди муляє, що має бути зрозуміло: я не асоціюю себе з якоюсь конкретною інтерпретацією твору, і що я не брався до переробок. Виникає серйозніше питання, бо ж є хтось, хто бажає створити балет: якщо я дозволяю, то маю дозволити й обидва пункти. Так само сприймаю й ілюстрації до своїх віршів: хоча вважаю, що будь-який художник вільний інтерпретувати вірші у своєму візуальному мистецтві та публікувати ілюстрації, якщо зможе, я не дозволю жодного ілюстрованого видання тексту чи не висловлю особливого схвалення якоїсь однієї інтерпретації, а не іншої».

До Дейла Е. Ферна, 20 березня 1947 р.: «Але щодо особливого роду балету, під яким, на мою думку, ви розумієте хореографічну постановку “Драй Салвейджес”, то у мене просто шлунок підступає до горла. Є дві речі, яких я найбільше не терплю. Одна — це публікація будь-якого з моїх віршів з ілюстрацією, а друга — це балети, надихнуті будь-якими моїми писаннями. Не можу уявити жодного балету, який стосувався би поеми будь-чим, окрім назви. Робіть все, що завгодно, але не це.

До Джозефа Вогеля, 31 березня 1947 р.: «Хоча я ціную інтерес до моєї поезії, який надихнув вас на створення короткометражного фільму “Пісня кохання Дж. Альфреда Пруфрока”, але мушу сказати вам, що дуже протестую, щоби хтось адаптував мої недраматичні твори для екрана або використовував як основу для будь-якої екранізації».

До майстра коледжу Магдалини², Кембридж, і до Френсіса Тернера, 9 листопада 1962 р.:

¹ *The Fisher King* — спадковий хранитель Святого Грааля, одвічно поранений (із рани струмує кров), і лицар, який шукає святиню, може отримати чашу, якщо зберігатиме мовчання), герой артурівських легенд. Такого короля і Грааль зрить Парцифаль. Є інші герої, які нагадують Короля-Рибалку (у тому числі у «Смерті Артура»), але у ранніх версіях легенд цей образ не пов'язаний із Граалем.

² Майстер (master) — у даному разі голова (директор) коледжу, дослівно — «хазяїн», «господар», «володар».

«Подеколи до мене зверталися композитори, які поклали на музику мої поезії або розділи моїх поем, для яких я не хотів би музичного виконання, і які робили це, перш аніж спитати дозволу у мене та “Faber & Faber”.

Раніше я надавав дозвіл переважно для більшості ліричних уривків, як, наприклад, для четвертого розділу із моїх “Чотирьох квартетів”, коротких ліричних фрагментів, — наприклад, під назвою “Краєвиди”, та епізодичного хору зі “Скелі” для використання з якогось релігійного приводу. Наприклад, Стравінський з мого цілковитого дозволу і схвалення поклав на музику четвертий розділ мого твору “Літл Гіддінг”, але “Великопісна середа” — це зовсім інша річ; вона здається не надто придатною для цієї мети. Сподіваюся, ви переконаєтеся, що моя наполегливість щодо цього не зовсім безпідставна. Якби я бодай іще раз дозволив опублікувати свій текст покладеним на музику, то майже не зміг би протистояти тому, щоб не надати всього свого віршового доробку у владу композиторам.

Щодо публікації власної поезії я завжди був твердим у трьох пунктах. По-перше, я не дозволю жодному художнику ілюструвати мої поезії. По-друге, я не дозволю жодному академічному критику (в Америці таких не бракує, але вони видають бажане за дійсне й тільки звуться критиками) надавати пояснення до публікації жодного мого вірша. По-третє, я не дозволю покласти на музику жодний із моїх віршів, якщо вони не здадуться мені придатними для цієї мети текстами — тобто пасують співу. Я однаковою мірою проти всі цих трьох методів використання власних творів, бо це те саме, якби я дозволив постати інтерпретаторам моїх поезій між мною та моїми читачами. Художник надає ілюстрації, які слід залишити читачській уяві, коментатор надає інформацію, яка стоїть між читачем і будь-яким миттєвим відгуком у його чуттях, а музика також є певною інтерпретацією, що так само втручається між читачем і автором. Я хочу, щоб мої читачі отримували враження від самих слів і більше ні від чого».

Зауваги до українського корпусу ТСЕ

1. Історія українських перекладів ТСЕ.
2. Упорядкування текстів перекладів

1. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ ТСЕ

«Модернізм, звичайно, має своїх патріархів. Двох із них — Езру Павида та Т. С. Еліота — саме І. Костецький відкрив українським читачам. (Збереглося його листування з обома.)» — влучно зауважила Соломія Павличко в написаній у 1994 р. статті «Ігор Костецький». Тут мається на увазі той факт, що саме завдяки старанням цього «простого робітника слова і ярмаркового актора» (як він сам охарактеризував себе в одному з листів) у 1955 р. в діаспорному (мюнхенському) видавництві «На горі», в серії «Для аматорів», мізерним накладом у 100 примірників вийшла друком книжка «Вибраний Т. С. Еліот: поезія, драма, есей». Принагідно слід зауважити, що видавництво «На горі» було засноване саме Ігорем Костецьким і його дружиною Елізабет Котмаєр, і що згадана збірка поезій ТСЕ стала першою книжкою новоствореного видавництва. Цього українського 92-сторінкового «вибраного Еліота» упорядкував Ігор Костецький, супроводивши книжку власною передмовою і коментарем. Ба й більш од того: з-поміж 17 поетичних творів ТСЕ, поданих повністю або фрагментарно, 11 переклав сам упорядник.

Наступним етапом у становленні українського еліотознавства став вихід 1963 р. у тому ж видавництві драми ТСЕ «Вбивство у соборі» (серія «Світовий театр» у співпраці з «Україна і світ», наклад 300 примірників). Драму переклав знаний діаспорний письменник, театральний діяч і перекладач Зенон Тарнавський. У додаток до драми були долучені перший повний переклад українською мовою «Спустошеної землі» (перекладач Ігор Костецький): у виданні вибраного ТСЕ були опубліковані лише частини; так само уперше повнотою з'явився український переклад поеми «Великопісна середа», що його спеціально для цього ювілейного видання виконав український діаспорний письменник і перекладач Вадим Лесич. Інший переклад Лесича — поему «Подорож трьох мудреців» — було передруковано із деякими зробленими самим перекладачем змінами з видання: Вадим Лесич. Розмова з батьком. Поезій зошит шостий. — Нью-Йорк: Слово, 1957.

Окремою сторінкою у пропагуванні творчості ТСЕ серед українського читача стала діяльність Остапа Тарнавського як перекладача і науковця. Розпочалася вона у 1960 р., коли під егідою об'єднання українських письменників «Слово» у Нью-Йорку вийшла друком його збірка поезій і перекладів «Самотнє дерево», куди зокрема ввійшли такі його повні переклади ТСЕ: «Порожні люди», «Любовна пісня Дж. Альфреда Прюффрака» і «La figlia che piange». Еліотівський дискурс Тарнавський продовжив у статтях «Подорож поза відоме: шляхами модерної поезії» («Сучасність», Мюнхен; грудень 1965) і «Дух сумніву і безнадії» (журнал «Листи до приятелів», Нью-Йорк; травень-червень 1961), завершивши його докторською дисертацією «Т. С. Еліот і Павло Тичина» (Мюнхен: Український Вільний Університет, 1976) і перекладом «Спустошеної землі» (журнал «Сучасність», Мюнхен; липень-серпень 1989).

У підрадянській Україні вітчизняний читач вперше зміг познайомитися із творчістю ТСЕ у 1968 р., коли у журналі «Жовтень» з'явилася добірка із п'яти творів поета у перекладах Віталія Коротича, поміж яких «Пісня кохання Дж. Альфреда Пруфрока» та «Порожні люди». Наступне знайомство із ТСЕ відбулося аж через двадцять років на сторінках дев'ятого номера журналу «Всесвіт». Оpubлікованим там перекладам Івана Драча («Безплідна земля»), Дмитра Павличка («Драй Селвейджес» із «Чотирьох квартетів»), Максима Стріхи («Літл Гіддінг» із «Чотирьох квартетів» і «Маріна») та Олександра Мокровольського («Мандрівка волхвів» і фрагмент «Попільної середи») передувала ґрунтовна стаття «Поезія Томаса Стерна Еліота» Соломії Павличко. Ця добірка, як нам здається, стала своєрідним трампліном для появи у 1990 р. у видавництві «Дніпро» уже ваговитішого «Вибраного» ТСЕ, що його упорядковувала, спорядила передмовою та примітками та ж сама незабутня Соломія Павличко. У дніпровське «Вибране» ТСЕ увійшло 30 творів поета (не беручи до уваги варіантів перекладів), а саме: «Пісня кохання Дж. Альфреда Пруфрока», «Портрет дами», «Прелюди», «Рапсодія вітряної ночі», «Ранок біля вікна», «Бостон Івнінг Транскріпт», «Тітка Гелен», «Містер Аполлінакс», «Істерія» і «La Figlia che Plange» — усі із книжки «Пруфрок та інші спостереження»; «Геронтіон», «Бербенк при “Бедекері”», «Суїні випроставшись», «Гіпопотам», «Пошепти безсмертя», «Недільна затурена пана Еліота» і «Суїні серед солов'їв» — усі із книжки «Вірші»; поеми «Безплідна земля», «Порожні люди» і «Великопісна середа»; «Мандрівка трьох царів», «Animula», «Маріна» — всі із циклу віршів «Аріель»; поетичні цикли «Вправи для п'яти пальців», «Красвиди» і «Чотири квартети»; «Індійцям, що загинули в Африці», «Оборона островів», «Присвята дружині» і «Волтерові де ля Мару» — всі із циклу «Принагідні вірші». Крім уже згаданих перекладачів, над перекладами ТСЕ, що ввійшли в цю книжку, працювали Марія Габлевич, Володимир Діброва, Олександр Гриценко, Григорій Кочур, Юрій Лісняк, Михайло Москаленко і Флоріан Неуважний.

Плідним у цьому ракурсі виявився і 2008 р., позаяк ознаменований публікацією «Порожніх людей» у перекладі Олександра Мокровольського («Всесвіт». — 2008. — № 7-8. — С. 121-130) і виходом окремою книжкою «Котознавства від Старого Опосума» у перекладі Івана Андрусяка (К.: Грані-Т. — 56 с. (Серія «Дитяча іронічна поезія»)). У 2012 р. престижною приватною перекладацькою премією «Metaphora» були відзначені нові переклади «Спустошеної землі» та «Порожніх людей», зроблені Романом Скакуном, а через два роки з'явився ще один переклад «Спустошеної землі» авторства Остапа Українця («Всесвіт». — 2014. — № 9-10. — С. 21-31).

І насамкінець кілька зауваг щодо даного видання ТСЕ. Найперше, на чому слід наголосити: це видання повне, тобто мається на увазі, що в ньому наявні як усі без винятку поетичні твори Еліота, так і всі їхні інтерпретації українськими перекладачами (принагідно зауважимо, що на даний час, для прикладу, лише «Спустошеної землі» побутує українською 5 інтерпретацій і шість інтерпретацій «Порожніх людей»). Звичайно, до виходу цього коментованого двотомника значна частина поезій ТСЕ залишалася поза увагою українського читача. До заповнення цієї лакуни долучилися Олександр Мокровольський, котрий спеціально для цього видання переклав (разом із коментарями) «Галантську балачку», «Кулінарне яйце», «Спів для Симеона», «Вирощування різдвяних ялинок», «Свіні Агоніста» і «Коріолан» із циклу «Недописані поезії», «Востаннє очі сплякані я бачила», «Зірвався вітер о четвертій», «Рядки для старого чоловіка», хори зі «Скелі» і «Нотатки про воєнну поезію», а також об'ємний еліотівський цикл із 92 творів «Розрізнені вірші» (спільно з Олександром Федієнком). Окрім того, згаданий

вже Олександр Федієнко блискуче справився із перекладом розділів «Розрізнені вірші», «Інші вірші», «Noctes Binanianæ», «Сороміцькі вірші». До перекладу франкомовних віршів ТСЕ долучилася Елла Євтушенко, переклавши зокрема такі поезії, як «Стисла епістола», «Трістан Корб'єр», «Редактор», «Перелюбна суміш усього», «Медовий місяць» і «У ресторані».

Над перекладом «Коментарів», найоб'ємнішого розділу нашого видання, працювали Ольга Смольницька (переклад розділів «Про видання», «Подяки», «Глосарій», коментарів до збірок і розділів «Пруфрок та інші спостереження», «Вірші», «Спустошена земля», «Порожні люди», «Великопісна середа» й «Аріель»), Олександр Мокровольський (переклади коментарів до розділів «Недописані поезії» та «Хори зі "Скелі"» і заявлених вище віршів у його інтерпретації), Дар'я Беззадіна (переклади коментарів до розділів «Другорядні вірші», «Чотири квартети» і «Принагідні вірші») й Олександр Федієнко (переклади коментарів до розділів «Практичне котознавство, писане Старим Опосумом», «Розрізнені вірші», «Інші вірші» «Noctes Binanianæ», «Сороміцькі вірші»).

2. УПОРЯДКУВАННЯ ТЕКСТІВ ПЕРЕКЛАДІВ І КОМЕНТАРІВ

Перед упорядником українського корпусу ТСЕ стояло нелегке завдання — вибрати із декількох наявних варіантів перекладу того чи іншого твору той, який увійде в основну частину, помістивши всі інші у розділ «Варіанти перекладів». Такий вибір, звичайно, значною мірою продиктований суб'єктивним сприйняттям і, відповідно, оцінкою перекладених текстів, відтак жодним чином не може свідчити про якусь «вторинність» чи недосконалість тих перекладів, що знаходяться у розділі «Варіанти перекладів».

Не менша проблема виникла і тоді, коли постала дилема, яким чином подавати коментовані слова, фрази чи навіть цілі рядки з Еліотової поезії — у наявному поетичному чи буквальному перекладі, адже поетичний переклад значною мірою унеможливує їх безпосередню подачу. Зрештою після тривалих розмислів було вирішено, що найоптимальнішим варіантом є, мабуть, подача кожної оригінальної текстової одиниці Еліота і її буквального перекладу.

Подяки

Це видання стало можливим для тих, хто визнав геніальність Еліота та дорожив і зберігав його твори, особливо ці люди: його матір Шарлотта; його брат Генрі; Езра Павнд; Джон Гейворд і Валері Еліот. Нам дуже пощастило, що ми готували це видання з благословення Валері Еліот (якої не стало 2012 р.) та спадкоємців Т. С. Еліота.

Видавці вдячні численним особам і спадкоємцям за використання їхніх матеріалів. Хоча через кількість та різноманітність джерел неможливо було розглядати кожну цитату окремо, висловлюємо подяку доктору Генрі Овклі та Ауріолу Чисголму за дозвіл залучати опубліковані та неопубліковані матеріали Джона Гейворда; також видавництву «Фабер і Фабер» і архіву Фабера за матеріали Джеффрі Фабера, Стівена Спендера та Чарльза Вільямса.

Також відтворено раніше неопубліковані матеріали, включаючи листи та рукописні анотації, автор: Езра Павнд; авторські права © 2015 Мері де Рахевільц та спадкоємець в особі Омара С. Павнда; опубліковані листи Езри Павнда, із «Вибраних листів 1907–1941 рр. Езри Павнда», авторські права ©1950 р. Езра Павнд; уривки з Езри Павнда, опубліковані в журналах, літературних журналах тощо, авторські права © 1991 опікунами тресту літературної власності Езри Павнда; витяги з «Літературних есеїв Езри Павнда», авторські права © 1935 р. Езра Павнд, і відповідальними за авторські права Pavannes & Divagations © 1958 від «Нью Дирекшенз Паблішінг Корпорейшн». Усе це перевидається з дозволу «Нью Дирекшенз Паблішінг Корпорейшн».

Малюнок Девіда Джонса до «Вирощування різдвяних ялинок» відтворений за дозволом Ніколааса Елкіна; малюнок «Боло», зроблений Т. С. Еліотом у листі до Бонамі Добре, відтворений з дозволу Спеціальних зібрань Бібліотеки Лідського університету (BC ms 20c Dobrée); малюнки, що ілюструють IV і V частини, відтворені з дозволу Бібліотеки рідкісних книг і рукописів Бейнеке Єльського університету; малюнок Маргарет Вулпі відтворено з дозволу Дебори Вулпі.

Видавці також вдячні за підтримку Фонду Меллона; Раді з досліджень мистецтв і гуманітарних наук; очільнику та дійсним членам коледжу Магдалини, Кембридж; Інституту англознавства (англійських студій) Лондонського університету, і Бостонському університету, зокрема Редакторському інституту.

Бібліографія Еліота, створена Дональдом Галлапом, залишається незамінною через вісімдесят років після того, як він розпочав роботу над своїм першим виданням, як-от «Каталог англійських та американських перших видань творів Т. Еліота для виставки в Єлі 1937 р.»». Бібліографію оновлено Арчі Гендерсоном.

Ми особливо вдячні Дженніфер Формічеллі, Бену Мазеру та Еллісон Вануз, які допомогли перевірити коментарі й історію текстів, і Шону Вортінгтону, який здійснив багато досліджень і склав покажчик до видання. Наш редактор текстів, Дональд Сомервільл, урятував нас від багатьох помилок, доповнив наші знання і виявив виняткові завзяття й терпіння. Дизайн цієї книги розробив Пол Луна на кафедрі типографії та графічної комунікації Університету Редінга. Типи дизайну

розроблені Фредом Смірсом; Арнем Файн створив спеціальною версію для поезії Еліота, Арнем Про — для решти тексту.

Окремо дякуємо безмежній любові до Еліота не лише колегам і друзям, але й багатьом тим, хто раніше не був нам відомий, проте так само щедро витратив на нас свій час і знання. Просячи вибачення перед тими, кого можемо ненавмисно пропустити, ми хотіли би подякувати таким особам, як:

Девід Еддімен, Кетрін Ерін, Майкл Александер, Вільям Ерровсміт, Елп Етебей, Ровлі Еттербері, Джозеф Бейлерген, Елена Барайнз, Джон Барнард, Мервін Бенсман, Меттью Бевіс, Челсі Бінгем, Енн Бьорд, В. Б. Бізлі, Джон Боудлі, Ендрю Боксер, Оуен Бойнтон, Девід Бредшоу, Лоранс Брейнер, Шарлотта Брюер, Кетрін Браун, Ієн Бранскілл, Арчі Бернетт, Рональд Буш, Марк Байрон, Кетрін Калвер, Брайан і Джіні Кейсі, Пітер Шассо, Тед Герс, Керол Кларк, Кіт Кліментс, Девід Коулман, Константин Контогеніс, Конні Контогеніс і Кліо Контогеніс, Елеонора Кук, Бонні Костелло, Девід Кристал, Роберт Дагґ, Рой Девідс, Бен де ла Мер (Мар), Джайлс (Жіль де ля Мар) де ла Мер, Джеймс Демпси, Крісті Денніс, Родні Денніс, Френсіс Дікі, Джеремі Діббл, Мартін Додсворт, Роберт Дуглас-Ферхерст, Пітер Дойл, Тревор Денмор, Лорен Екенрот, Пол Едвардс, Майкл Елліотт, Пат Фентеман, Енн Феррі, Девід Феррі, Філіп Фінкельперл, Керол Фіцджеральд, Стівен і Мері Джо Фолі, Крістофер Х. Фрібл, Артур Фріман, Дональд Ґаллап, Метью Ґірі, Генрі Ґотт, Уорік Ґулд, Джеймс Ґріффін, Ерік Ґріффітс, Джон Ґросс, Джефрі Ґутьеррес, Джон Гаффенден, Р. Ф. Голл, Ванесса Голл-Сміт, Пол Гартл, Кеннет Гейніс, Томас Гелі, Арчі Гендерсон, Енн Голмс, Філіп Горн, Роб Гаус, Марк Грабі, Річард Гемфріс, Брюс Гант, Клер Гаттон, Крістоф Ірмшер, Стівен Айзенберг, Манджу Джайдка, Іман Джаваді, Роджер Джонсон, Марсія Карп, Річард Кей, Шарлотта Кінг, Стівен Крішнан, Джонас Кьорлберг, Барбара Лоріет, Стівен Лейтон, Філіп і Саллі Ле Брок, Герміона Лі, Рональд Левао, Еліот Левін, А. Волтон Ліц, Пітер Локлі, Вільям Логен, Джеймс Лонгенбах, Джеймс Ловкс, Річард Лакетт, Олівер Лін, Джон Ліон, Ен МакКью, Бетті МакК'ю, Кеннет Макнаб, Джейн Менсбридж, Жером Мартін, Дейв Мейсон, Девід Меттьюз, Джеремі Моул, Бен Мейзер, Едвард Мендельсон, Сільк Ментген, Елізабет Мікакович, Тім Міллер, Стефані Нельсон, Крістофер Одж, Лі Озер, Грем Паркер, Ієн Паттерсон, Ейпріл Пірс, Адріан Пул, Майкл Прінс, Лоуренс Рейні, Клод Роусон, Кал Ревелі-Калдер, Джонатан Рібнер, Девід Ріккс, Анджело Ріетті, Джон Пол Рікельм, Пол Роберт, Воллес Робсон, Лайза Роденскі, Пітер Сакс, Кліфф Секстон, Рональд Шушард, Санфорд Шварц, Роджер Шаттук, Сьюзен Шоу, Абнер Шімон, Елін Шиптон, Ерік Сігґ, Джон Р. Сілбер, Джордж Сіммерс, Еббі Лав Сміт, Гровер Сміт, Олівер Соден, Річард Сораджі, Наташа Спендер, Роберт Спу, Джон Столлворті, Джейм Стайер, Енн Стілман, Крістофер Страй, Кендон Стаббс, Майкл Ф. Суарес, Пітер Свааб, Елеонор Талбот, Найджел Таттерсфілд, Марк Томпсон, Роджер Е. Томпсон, Жанна Тіфт, Кіт Тода, Енджела Тодд, Гейл Трімбл, Майк Труакс, Ана Уррутія-Йордана, Вільям Л. Венс, Джуліан Вокер, Філіп Ворнер, Вільям Вотерз, Луїза Воттс, Е. С. К. Вайнер, Джон Вестлінг, Клайв Вествуд-Данклі, Френсіс Вістлер, Кірон Вінн, Сьюзен Вулфсон, Генрі Вудхайзен, Вільям Закс.

Також це:

Бібліотекарі та співробітники Центру Письменницького Архіву Бі-Бі-Сі (Рейчел Боулз); Бібліотека Бейнке, Єльський університет (Патрісія К. Вілліс, Ненсі Кул, Мелісса Бартон і Даяна Дюгерм); Зібрання Берга, Нью-Йоркська публічна бібліотека (Френсіс О. Маттсон, Родні Філліпс та Айзек Ґевіртц); Блумсберійські

аукціони (Дідо Артур); Бодліанська бібліотека (Ендрю Мед, Джудіт Прістман, Колін Гарріс та Ева Оледзка); Музей Бойманса Ван Бейнінгена, Роттердам (Фрізо Ламмертсі); Бортвікський інститут, Йорк (Філіппа Госкін); Бібліотека Брістольського університету й Архів видавництва «Пінгвін» (Ханна Лоурі і Джордж Дональдсон); Британська бібліотека; Британський поштовий музей та архів (Баррі Атто); Бібліотека Браттона, Лідський університет (Крістофер Шепард та Стівен Клатворі); Бібліотека університету Буффало; Бібліотека коледжу Брин-Мор (Ерік Пумрой); Бібліотека Кембриджського університету (Маргарет Джонс); Архів Челтенгемського коледжу (Джилл Барлоу); Бібліотека Крісті, Лондон (Мег Форд); Бібліотека Конгресу; Дейлі Бібліотека, Іллінойський університет у Чикаго; Бібліотека Делаверського університету (Лора Дж. Девіс); Денісонська бібліотека, Коледж Скриппса (Джуді Саак); Бібліотека Інституту освіти, Лондонський університет; Бібліотека Джеймса Джойса, Коледж Дублінського університету (Юджин¹ Рош); Бібліотека Ітонського коледжу (Майкл Мередіт і Рейчел Бонд); Бібліотека Ітонського коледжу (Майкл Мередіт і Рейчел Бонд); видавництво «Фейбер і Фейбер», особливо це: Роберт Браун, Рон Кослі, Вік Грей, Меттью Голліс, Пол Кіган, Стівен Пейдж і Джон Портер; Файрстоунська бібліотека, Принстон (Маргарет М. Шеррі, Анна-Лі Поулс і Габріел Свіфт); бібліотека Гідголла (Ізабел Шевалло); Бібліотека Гамільтонського коледжу (Крістіан Гудвіллі); Центр Гаррі Ренсома, Техаський університет в Остіні (Кеті Гендерсон, Річард Вордмен і Джим Кеннон); Бібліотека Гаверфордського коледжу; Бібліотека Горнбек, Мерілендський університет (Бет Альварес і Енн Л. Гудак); Гофтонська бібліотека, Гарвардський університет (Леслі А. Морріс, Сьюзен Галперт і Бетті Фелсі); Мисливський музей, Глазго; Гантінгтонська бібліотека, Лос-Анджелес; Спеціальні колекції Айовського університету (Стівен Старджен); Архівний центр у Коледжі Кінга в Кембриджі (Патрісія Макгвайер, Пітер Монтейт і Жаклін Кокс); Бібліотека Ліндлі Королівського садівничого товариства, Віслі; Лондонський музей пожежної охорони (Джейн Парр); Бібліотека коледжу Маґдалини, Кембридж (Джейн Г'юз); Інститут Марії та Архів Денної школи округу Сент-Луїс (Енн МакЕлпін), Бібліотека Мемфіського університету (Крістофер Ретліфф); Бібліотека Мертонського коледжу (Джулія Волворт); Бібліотека Вінсента Войса, Державний університет штату Мічиган (Джон Д. Шоу); Бібліотека Музею історії Міссурі (Джейсон Д. Стретмен і Денніс Норткотт); Бібліотека Мітчелла, Глазго (Сьюзен Тейлор); відділ рукописів Національної бібліотеки Шотландії (Іен Г. Браун); Нью-йоркська публічна бібліотека (Томас Леннон); Бібліотека Ньюберрі, Чикаго (Джилл Гейдж); «Оксфордський словник англійської мови» (Джон Сімпсон і Марго Чарлтон); Бібліотека Ван Пелта-Дітріха, Пенсільванський університет; Бібліотека Пірпонта Морґана (Клара Драммонд); Бібліотека Регенстейна, Чиказький університет (Джулія Гарднер і Крістін Колберн); Публічна бібліотека Сент-Луїс (Жан М. Гозебрінк); «Клуб Печаток», Гарвард (Катарін Урбаті); «Сотбіс», Лондон (Філіп Еррінгтон); Спеціальні колекції Сассекського університету (Карен Ватсон); Бібліотека Темплмен, Кентський університет (Джейн Галлахер), Лондонська бібліотека університетського коледжу, спеціальні колекції (Лорі Макнамі); Мала бібліотека спеціальних колекцій Альберта і Ширлі, Віргінський університет (Моллі Шварцбург, Маргарет Д. Грабе, Реджайна Раш і Шерон Дефібо); Вашингтонський університет в Сент-Луїсі, спеціальні колекції (Джон Годж та Ерін Девіс); Бібліотека Вілсона, Університет Північної Кароліни у Чапел-Гілл; Бібліотека Девіда Вілсона, Лестерський

¹ Якщо ірландська транскрипція, то має бути Боґан.

університет (Керолайн Семпсон); Вустерський музей мистецтв; Бібліотека руху робітничого класу, Солфорд (Лінетт Каутра).

Британська та американська книжкова торгівля, у тому числі Аллен і Патрісія Ейхборн («Квілл і Браш»); Адам Блейкіні (Пітер Гаррінгтон); Рон Чепмен і Джеймс Тіндлі («Тіндлі і Чепмен»); Енн Гейт («Вотерфілдс»); Рік Гекоскі й Пітер Гроген («Гекоскі»); Тед Гоффман («Бернард Квірітч»); Ларрі Гатчісон; Сабріна Іззард (Голлс); Джеймс Джаффé; Ед Мегґс і Джо Маккенн («Брати Мегґс»); Дженетт Марч («Грінвічське книжкове місце»); Ентоні Пейн; Гері Олсон і Френсін Несс («Очікуючи на книги Годо»); Мері Філіпс («Вересневі книги»), Ентоні Сіллем; Вероніка Воттс; Террі Весткотт; Джой Янг та багато інших, хто відстежував і пошук матеріалів або охоче відповідав на запити про книги, які в інший спосіб були б для нас недоступними.

Абревіатури і символи

ANQ	журнал «American Notes and Queries»
AraVP	збірка «Ara Vos Prec» (видавництво «Ovid Press», 1920)
Аріель (Ariel)	памфлети з циклу «Аріель» видавництва «Faber & Faber» (звичайні видання)
BC (Ash-Wed)	поема «Великопісна середа» (видавництво «Faber & Faber», 1930)
Бейнеке (Beinecke)	бібліотека Бейнеке в Єльському університеті
ББ (BL)	Британська бібліотека
БН (BN)	памфлет «Бернт Нортон» (1941)
Створення ЧК (Composition FQ)	«Створення “Чотирьох квартетів” Гелен Гарднер (видавництво «Faber & Faber», 1978)
видал. (del.)	видалити, видалений
ДС (DS)	памфлет «Драй Салвейджес» (1941)
ІК (EC)	памфлет «Іст Коукер» (1940)
ред. (ed.)	редактор, за редакцією
EinC	оксфордський журнал «Essays in Criticism»
ELH	американський журнал «English Literary History»
ELN	американський журнал «English Language Notes»
фр. (Fr.)	французька мова
нім. (Ger.)	німецька мова
Гоутон (Houghton)	бібліотека Гоутона в Гарвардському університеті
Пек. (Inf.)	«Пекло» (Данте)
Кінґс (King's)	архів Королівського коледжу Кембриджського університету
лат. (L.)	латинська мова
ЛГ (LG)	памфлет «Літл Гіддінг» (1942)
Магдалина (Magdalene)	архів Коледжу Святої Марії Магдалини Кембриджського університету
Березневий Заєць (March Hare)	збірка «Вигадки Березневого Зайця»
MLN	американський журнал «Modern Language Notes»
MLR	кембриджський журнал «Modern Language Review»
р-пис (ms)	рукопис
N&Q	оксфордський журнал «Notes and Queries»
NEW	британська газета «New English Weekly»
НЙ (NY)	Нью-Йорк
НЙпб (NYPL)	Нью-Йоркська публічна бібліотека
ОСАМ (OED)	Оксфордський словник англійської мови (2-ге видання 1989 року з виправленнями онлайн)
Oxf Bk of English Verse	«Оксфордська книга англійської поезії» (під ред. А. Т. Квіллера-Куча, 1900 рік)
PMLA	журнал «Publications of the Modern Language Association of America»

Чист. (Purg.)	«Чистилище» (Данте)
н.в. (repr.)	нове видання
RES	оксфордський журнал «Review of English Studies»
випр. (rev.)	виправлений
Св.А. (Sw. Ag.)	п'єса «Свіні Агоніст» (видавництво «Faber & Faber», 1932)
Texas	Центр Гаррі Ренсома в Техаському університеті в Остіні
TLS	«Times Literary Supplement»
пер. (tr.)	переклад, перекладений
м-пис (ts)	машинопис
У. (U.)	університет
BE (VE)	Валері Еліот

Цитати з ОСАМ містять скорочення з самого словника.

СИМВОЛИ

	кінець рядка, використовується в цитатах з вірша
	кінець строфи, використовується в цитатах з вірша
¶	неофіційний амперсанд, використовується в цитатах з рукописів
+	«а в похідному творі» (різночитання слова у вірші або різночитання вірша у різних виданнях)
¶	новий абзац
> або <	рядковий інтервал, використовується у віршах внизу сторінки
[]	позначають дату, не зазначену автором або видавцем
^	вставка, позначає, де повинен був розміщений додатковий матеріал
...	крапки (підняті), позначають пропуск, зроблений редактором в поточному виданні
...	крапки, використовуються в цитатах, де крапки присутні в оригіналі
..	крапки зі статей, цитованих з ОСАМ
	розділяє два різночитання в зіставленнях в текстуальній історії
~	позначає ряд прикладів, більшість з яких — але не обов'язково всі — схожі за певною ознакою

Collected Poems 1909–1962
(1963)

Поезії 1909–1962
(1963)

Prufrock
and Other Observations

1917

For Jean Verdenal, 1889–1915
mort aux Dardanelles

*Or puoi la quantitate
comprender dell'amor ch'a te mi scalda,
quando dismento nostra vanitate,
trattando l'ombre come cosa salda.*

Пруфрок
та інші спостереження

1917

До Жана Верденала, 1889–1915,
загиблого перед Дарданелами

*Or puoi la quantitate
comprender dell'amor ch'a te mi scalda,
quando dismento nostra vanitate,
trattando l'ombre come cosa salda.*

The Love Song of J. Alfred Prufrock

[5] *S'io credessi che mia risposta fosse
a persona che mai tornasse al mondo,
questa fiamma staria senza più scosse.
Ma per ciò che giammai di questo fondo
non tornò vivo alcun, s'i' odo il vero,
senza tema d'infamia ti rispondo.*

Let us go then, you and I,
When the evening is spread out against the sky
Like a patient etherised upon a table;
Let us go, through certain half-deserted streets,
5 The muttering retreats
Of restless nights in one-night cheap hotels
And sawdust restaurants with oyster-shells:
Streets that follow like a tedious argument
Of insidious intent
10 To lead you to an overwhelming question ...

Oh, do not ask, 'What is it?'
Let us go and make our visit.

In the room the women come and go
Talking of Michelangelo.

15 The yellow fog that rubs its back upon the window-panes,
The yellow smoke that rubs its muzzle on the window-panes,
Licked its tongue into the corners of the evening,
Lingered upon the pools that stand in drains,
Let fall upon its back the soot that falls from chimneys,
20 Slipped by the terrace, made a sudden leap,
And seeing that it was a soft October night,
Curled once about the house, and fell asleep.

>

Пісня кохання Дж. Альфреда Пруфрока

*Якби я знав, що бачу тут людину,
Яка відсіль ще вернеться до світу,
Вогню б не турбував у цю годину.
Та всі дороги відсіля закрито,
І в інше вірить — то була б химера,
Тому я не боюся відповіту.*

[5]

Отож ходім, удвох ходім
В час, коли вечір простягнувся під небом цим блідим,
Як хворий на столі хірурга під наркозом;
Отож ходімо крізь порожні вулиці,
Де в мурмотінні туляться
Безсонні ночі по кутках нічліжок,
Крізь ці харчевні в запахах несвіжих
Устриць — а місто нас вестиме, наче має
Підступні наміри, неначе путь пряма є
Для тебе в нього, що веде до вбивчого питання...

5
10

О, не питай: «У чому справа?»
Час на візит — ходімо вже, їй-право.

В покої — дами; їхній клан живе
Балачками про Мікеланджело.

Туман жовтавий, що розлогу спину тре об шибку,
Жовтавий дим, котрий вологу морду тиця в шибку,
Що лізе язиком липким до закутків вечірніх,
Що до калюж і до ставків притискується чіпко —
Пічною сажею собі замурзуючи боки,
«Через терасу прослизнув, зробив стрімкий стрибок — і
Уздрівши, що уже лягла м'яка жовтнева ніч,
Кільцем круг дому закрутивсь і в сон заліг глибокий.

15
20

<

And indeed there will be time
For the yellow smoke that slides along the street
25 Rubbing its back upon the window-panes;
There will be time, there will be time
To prepare a face to meet the faces that you meet;
There will be time to murder and create,
And time for all the works and days of hands
30 That lift and drop a question on your plate;
Time for you and time for me,
And time yet for a hundred indecisions,
And for a hundred visions and revisions,
Before the taking of a toast and tea.

35 In the room the women come and go
Talking of Michelangelo.

And indeed there will be time
To wonder, 'Do I dare?' and, 'Do I dare?'
Time to turn back and descend the stair,
40 With a bald spot in the middle of my hair—
(They will say: 'How his hair is growing thin!')
My morning coat, my collar mounting firmly to the chin,
My necktie rich and modest, but asserted by a simple pin—
(They will say: 'But how his arms and legs are thin!')

45 Do I dare
Disturb the universe?
In a minute there is time
For decisions and revisions which a minute will reverse.

For I have known them all already, known them all—
50 Have known the evenings, mornings, afternoons,
I have measured out my life with coffee spoons;
I know the voices dying with a dying fall
Beneath the music from a farther room.
So how should I presume?

>

Воістину, надійде час

І для туману, що вздовж вулиці сердито
Клубочучись, жовтавим боком тре об шибку, 25

Надійде час, надійде час,

Щоб погляд оголить і з іншими схрестити,

Надійде час для втрат гірких і час для зиску,

Час для ремесел, час для рук, що схоплять чіпко
Питання — і ребром його, у власну миску... 30

Для мене і для вас надійде час, я знаю,

Для сотні запитань без рішення, для сотні

Видінь, з-поміж котрих не справдилися жодні, —

Надійде ще раніш, ніж час для грінки й чаю.

В покої — дами, їхній клан живе 35
Балачками про Мікеланджело.

Воістину, надійде час,

Щоб запитать:— чи я насмілюсь? — так, чи я насмілюсь?

Щоб рушить сходами униз, де щойно вгору виліз,
Щоб на потилиці при тім залисина відкрились. 40

(Вони промовлять: «Боже мій, як рано він лисіє!»)

Піджак буденний, комірець, що тре нещадно шию,

Краватку дорогу дешева заціпка тримає...

(І додадуть: «Які худі він руки й ноги має!»)

Отож, чи я насмілюсь 45

Потурбувати щось у цілім світі?

За мить якусь надійде час

Для рішень і для скасування їх — тієї ж миті.

Бо я вже знаю всіх їх, добре знаю;

Переогодований вечірками, вітальнями, 50

Своє життя я зміряв ложечками чайними;

Я впізнаю цей спів, що звільна завмирає

У глибині кімнат, крізь клавіш безнадію.

То як же я посмію?

<

- 55 And I have known the eyes already, known them all—
 The eyes that fix you in a formulated phrase,
 And when I am formulated, sprawling on a pin,
 When I am pinned and wriggling on the wall,
 Then how should I begin
 60 To spit out all the butt-ends of my days and ways?
 And how should I presume?
- And I have known the arms already, known them all—
 Arms that are braceleted and white and bare
 (But in the lamplight, downed with light brown hair!)
 65 Is it perfume from a dress
 That makes me so digress?
 Arms that lie along a table, or wrap about a shawl.
 And should I then presume?
 And how should I begin?
-
- 70 Shall I say, I have gone at dusk through narrow streets
 And watched the smoke that rises from the pipes
 Of lonely men in shirt-sleeves, leaning out of windows? ...
- I should have been a pair of ragged claws
 Scuttling across the floors of silent seas.
-
- 75 And the afternoon, the evening, sleeps so peacefully!
 Smoothed by long fingers,
 Asleep ... tired ... or it malingers,
 Stretched on the floor, here beside you and me.
 Should I, after tea and cakes and ices,
 80 Have the strength to force the moment to its crisis?
 But though I have wept and fasted, wept and prayed,

Бо я ті очі знаю, я їх добре знаю — 55
 Ті очі, що тебе зведуть до дефініцій,
 А сформульований, мов жук на вістрі шпильки,
 За склом пришпилений, де й рухатись немає
 Вже змоги — як я тільки
 Наважуся життя недопалком ділитись? 60
 І як же я посмію?

Бо я ті руки знаю, я їх добре знаю —
 Оголені, у перснях, білі — наче сніг
 (Вночі, під лампою — у волосках рудих!),
 Може, винні запахи парфумів 65
 У моїм розгубленні та сумі?
 Рука то над столом злетить, то стихне скраю...
 То як же я посмію?
 Як я наважусь тільки?

.

Чи розповісти, як ішов я смерком серед вулиць 70
 Вузьких, між легких димів сигар поодиноких
 В зубах мужчин, що де-не-де висовувалися з вікон?
 Перетворитися б мені на пару грубих клешень,
 Що десь вовтузяться на дні морів безмовних.

.

Тим часом вечір мирно засинає, 75
 Тонкими пальцями розніжений, своє
 Розкинув тіло... спить... чи, може, удає,
 Розпростаний поміж тобою й мною.
 Чи зважусь я — по каві, по морозиву
 Цю тишу розірвать, таку загрозливу? 80
 Хоч і ридала, і клялась, і каялась моя вся

Though I have seen my head (grown slightly bald) brought
in upon a platter,
I am no prophet—and here's no great matter;
I have seen the moment of my greatness flicker,
85 And I have seen the eternal Footman hold my coat, and snicker,
And in short, I was afraid.

And would it have been worth it, after all,
After the cups, the marmalade, the tea,
Among the porcelain, among some talk of you and me,
90 Would it have been worth while,
To have bitten off the matter with a smile,
To have squeezed the universe into a ball
To roll it towards some overwhelming question,
To say: 'I am Lazarus, come from the dead,
95 Come back to tell you all, I shall tell you all'—
If one, settling a pillow by her head,
Should say: 'That is not what I meant at all.
That is not it, at all.'

And would it have been worth it, after all,
100 Would it have been worth while,
After the sunsets and the dooryards and the sprinkled streets,
After the novels, after the teacups, after the skirts that trail
along the floor—
And this, and so much more?—
It is impossible to say just what I mean!
105 But as if a magic lantern threw the nerves in patterns on a screen:
Would it have been worth while
If one, settling a pillow or throwing off a shawl,
And turning toward the window, should say:
'That is not it at all,
110 That is not what I meant, at all.'

.

Душа, хоч голову своєю (лисіючу) я бачив
 На таці — не предтеча я, і все це мало значить;
 Я бачив — раз сяйнувши, згасне зоряний мій час,
 Служник, тихенько сміючись, пальто мені подасть, 85
 Коротше, я боявся.

А поза тим — чи варто, врешті-решт,
 По всіх тістечках, чаюваннях, джемах,
 Між порцеляни та балачок чемних —
 Чи, врешті-решт, і справді варто, 90
 Урвавши мову, ставити на карту
 Все навкруги — увесь цей світ без меж —
 Зіжмакати, звести до вбивчого питання,
 Прорікши: «Лазар я, воскрес із мертвих
 Сказать всю правду, й ти від неї оживеш!» 95
 Аби вона могла ліниво руку сперти
 На крісло і промовити: «Ах, це ж
 Зовсім не те. Це зайве, врешті-решт».

А поза тим, чи варто, врешті-решт,
 Чи, врешті, й справді варто 100
 По всіх минулих вечорах, вологих тротуарах...
 А шурхіт сукні по паркету, а романи
 Уголос, а чаї, а фортеп'яно?
 А ще ж і те, про що казати рано!
 Та нервів жмут немов просвічено екраном, 105
 Отож, чи варто, зваж,
 Якщо, вбрання поправивши, вона
 Відвернеться спокійно до вікна
 І мовить: «Таж
 Це все не те. Це зайве, врешті-решт». 110

.

- No! I am not Prince Hamlet, nor was meant to be;
Am an attendant lord, one that will do
To swell a progress, start a scene or two,
Advise the prince; no doubt, an easy tool,
115 Deferential, glad to be of use,
Politic, cautious, and meticulous;
Full of high sentence, but a bit obtuse;
At times, indeed, almost ridiculous—
Almost, at times, the Fool.
- 120 I grow old ... I grow old ...
I shall wear the bottoms of my trousers rolled.
- Shall I part my hair behind? Do I dare to eat a peach?
I shall wear white flannel trousers, and walk upon the beach.
I have heard the mermaids singing, each to each.
- 125 I do not think that they will sing to me.
- I have seen them riding seaward on the waves
Combing the white hair of the waves blown back
When the wind blows the water white and black.
- We have lingered in the chambers of the sea
130 By sea-girls wreathed with seaweed red and brown
Till human voices wake us, and we drown.

Ні! Я не Гамлет, я не був ним зроду.
 Придворний принців я — і, коли ваша ласка,
 Пожвавлю дію, а чи сцені дам зав'язку,
 Щось підкажу — знаряддя зручне, видно зразу:
 Меткий, поштивий, радий послужити, 115
 Старатливий, хоч трохи й нуднуватий,
 Тупий злегенька, ніде правди діти,
 Подеколи, нівроку, смішнуватий,
 А часом — майже Блазень.

Я старіюсь... Я старіюсь... І стану 120
 Дідуганом у пожмаканих штанах.

Чи сховаю пліш під чуба? Чи насмілюсь з'їсти грушу?
 Чи, штани надівши білі, бережком гуляти мушу,
 Де наяди виливають в співі душу?

Їхній спів — напевно не для мене. 125

Ось на хвилях верхи мчать вони у далеч,
 Розпустивши сивим хвилям довгі коси,
 Поки вітер їх то вниз, то вгору носить.

Нас зтягне у глибінь зелену
 Сонм русалок, в буру водорість повитих, 130
 Й людський голос збудить нас, аби втопити.

Переклав Олександр Гриценко

Portrait of a Lady

*Thou hast committed—
Fornication: but that was in another country,
And besides, the wench is dead.*

The Jew of Malta

I

Among the smoke and fog of a December afternoon
You have the scene arrange itself—as it will seem to do—
With 'I have saved this afternoon for you';
And four wax candles in the darkened room,
5 Four rings of light upon the ceiling overhead,
An atmosphere of Juliet's tomb
Prepared for all the things to be said, or left unsaid.
We have been, let us say, to hear the latest Pole
Transmit the Preludes, through his hair and finger-tips.
10 'So intimate, this Chopin, that I think his soul
Should be resurrected only among friends
Some two or three, who will not touch the bloom
That is rubbed and questioned in the concert room.'
—And so the conversation slips
15 Among velleities and carefully caught regrets
Through attenuated tones of violins
Mingled with remote cornets
And begins.
'You do not know how much they mean to me, my friends,
20 And how, how rare and strange it is, to find
In a life composed so much, so much of odds and ends,
(For indeed I do not love it ... you knew? you are not blind!
How keen you are!)
To find a friend who has these qualities,
25 Who has, and gives
Those qualities upon which friendship lives.

Портрет дами

*Ти блуд вчинив — але було це
В чужій країні, та й жона ота
Уже померла.
«Мальтійський єврей»*

I

У млі й диму згасає день грудневий,
І дійство розгортається — бо ніби час.
«Я вечір цей приберегла для вас».
Чотири свічки в сутінках іскриться,
Чотири кола угорі від світла мерехткого — 5
Мов у Джульєттиній гробниці,
Де все от-от з'ясується — або нічого.
Ми щойно чули, як поляк безсмертний
Прелюди творить з ніжності волосся й пучок пальців.
«Такий інтимний, цей Шопен, що, я гадаю, мусить стріти 10
Душа його, воскреснувши, лише і тільки друзів,
Тих, що шанують непорочність цвіту,
А не замацують у тлумищах концертних».
— Отак розмова наша, сплетена
З зігхань та жалкувань, що тут же озиваються 15
Бринінням скрипок й тихим тремоло корнетів, —
Розмова наша точиться
І — починається.
«О, ви не знаєте, чим є для мене друзі!
Яка це рідкісна і неймовірна річ — знайти 20
У цім житті, таким складнім, таким безглуздім
(Я через те і не люблю його... ви знали це? від вас не утекти!
Які ви спостережливі, проте!),
Знайти товариша, хто має в собі те —
Хто має і дає — 25
Усе, чим дружба живиться, чим дружба є,

How much it means that I say this to you—
Without these friendships—life, what *cauchemar*!

30 Among the windings of the violins
And the ariettes
Of cracked cornets
Inside my brain a dull tom-tom begins
Absurdly hammering a prelude of its own,
Capricious monotone
35 That is at least one definite 'false note.'
—Let us take the air, in a tobacco trance,
Admire the monuments,
Discuss the late events,
Correct our watches by the public clocks.
40 Then sit for half an hour and drink our bocks.

II

Now that lilacs are in bloom
She has a bowl of lilacs in her room
And twists one in her fingers while she talks.
'Ah, my friend, you do not know, you do not know
5 What life is, you who hold it in your hands';
(Slowly twisting the lilac stalks)
'You let it flow from you, you let it flow,
And youth is cruel, and has no remorse
And smiles at situations which it cannot see.'
10 I smile, of course,
And go on drinking tea.
'Yet with these April sunsets, that somehow recall
My buried life, and Paris in the Spring,
I feel immeasurably at peace, and find the world
15 To be wonderful and youthful, after all.'
>

Вже те, що я кажу це вам, багато значить...
Життя без друзів — о, який *sauchemar!*»

Поміж скрипкових піруетів,
Між арійок 30
надтріснутих корнетів
Я чую, як тупий тамтам
Вгризається у мозок і молотить свою прелюдію там,
Химерно монотонну —
Одна принаймні і чітка «фальшива нота». 35
— Ходім, пройдемося у тютюновім трансі,
Пооглядаєм ренесанси,
Пообговорюєм новини,
За дзигарями час звіряючи, а наостанці
Посидимо за пивом з пів години. 40

II

Коли цвітуть бузки, в кімнаті в неї
Букет бузку, й одна галузка в пальцях,
Що обертається у такт її словам:
«Ах, друже мій, якби ви знали
Ціну життю, котре у вас в руках!» 5
(Галузка обертається помалу)
«Не ціните його, пускаєте між пальців...
А молодість коротка і без викидів сумління,
Лише всміхається, де їй бракує розуміння».
Я посміхаюся, звичайно, 10
І попиваю чай.
«І все ж оці квітневі надвечір'я —
Що наче спомин про відспіване, про весняний Париж
Приносять мир у душу, і я бачу й вірю,
Що світ ще зовсім молодий і повний дивовиж». 15

<

The voice returns like the insistent out-of-tune
 Of a broken violin on an August afternoon:
 'I am always sure that you understand
 My feelings, always sure that you feel,
 20 Sure that across the gulf you reach your hand.

 You are invulnerable, you have no Achilles' heel.
 You will go on, and when you have prevailed
 You can say: at this point many a one has failed.
 But what have I, but what have I, my friend,
 25 To give you, what can you receive from me?
 Only the friendship and the sympathy
 Of one about to reach her journey's end.

 I shall sit here, serving tea to friends ...'

 I take my hat: how can I make a cowardly amends
 30 For what she has said to me?

 You will see me any morning in the park
 Reading the comics and the sporting page.
 Particularly I remark
 An English countess goes upon the stage.
 35 A Greek was murdered at a Polish dance,
 Another bank defaulter has confessed.
 I keep my countenance,
 I remain self-possessed
 Except when a street piano, mechanical and tired
 40 Reiterates some worn-out common song
 With the smell of hyacinths across the garden
 Recalling things that other people have desired.
 Are these ideas right or wrong?

У серпні знов цей голос — мов настирний,
 Нечистий тон поламаної скрипки:
 «Я певна — почуття мої близькі вам,
 Ви серцем зрозуміти їх спроможні,
 Ви простягнете руку й через прірву. 20

У вас нема п'яти Ахілла, ви — непереможні
 І підете вперед, щоб, осягнувши ціль,
 Сказать собі: таж не один пішов ні з чим звідціль!
 Однак що я вам, друже мій, що я вам можу дати,
 Щоб ви взяли з собою у життя? 25
 Хіба лиш дружбу й співчуття
 Тієї, що то їй уже недовго мандрувати...

Я ж буду тут вгощати друзів чаєм...»

Хапаюся за капелюх — бо що скажу навзаєм,
 Які ще малодушні віднайду слова? 30

Ви ж бачите: сиджу щорання в парку, всує
 Вичитуючи комікси й спортивні звіти.
 Та зокрема нотую,
 Що на балу в поляків грека вбито,
 З'явилася нова графиня на кону, 35
 Збанкрутував черговий бідолаха...
 Та я і оком не змигну,
 Ніщо мене не виб'є з рівноваги —
 Лиш катеринка, коли втомлено й скрипливо завирганить
 Якийсь заїжджений мотивчик балаганний, 40
 І гіацинти розпахтяться, і повіє
 Чимсь... наче споминами про чужі бажання й мрії.
 Не знаю — все це добре чи погано?

Зміст

Про видання	19
Зауваги до українського корпусу ТСЕ	25
Подяки	28
Абревіатури і символи	32
<i>Collected Poems 1909–1962</i>	34
<i>Поезії 1909–1962</i>	35
Пруфрок та інші спостереження	37
<i>The Love Song of J. Alfred Prufrock</i>	38
Пісня кохання Дж. Альфреда Пруфрока	39
Переклав Олександр Гриценко	47
<i>Portrait of a Lady</i>	48
Портрет дами. Переклала Марія Габлевич	49
<i>Preludes</i>	58
Прелюди. Переклали Максим Стріха і Віталій Коротич	59
<i>Rhapsody on a Windy Night</i>	64
Рансодія вітряної ночі. Переклав Олександр Мокровольський	65
<i>Morning at the Window</i>	70
Ранок біля вікна. Переклав Максим Стріха	71
<i>The 'Boston Evening Transcript'</i>	72
«Бостон Івнінг Транскріпт». Переклав Максим Стріха	73
<i>Aunt Helen</i>	74
Тітка Гелен. Переклав Віталій Коротич	75
<i>Cousin Nancy</i>	76
Кузина Ненсі. Переклав Дмитро Семчишин	77
<i>Mr. Apollinax</i>	78
Містер Аполлінакс. Переклав Олександр Мокровольський	79
<i>Hysteria</i>	80
Істерія. Переклав Максим Стріха	81
<i>Conversation Galante</i>	82
Галантська балачка. Переклав Олександр Мокровольський	83
<i>La Figlia Che Piange</i>	84
<i>La Figlia Che Piange</i> . Переклав Максим Стріха	85
Вірші (1920)	88
<i>Gerontion</i>	88
Геронтіон. Переклав Олександр Мокровольський	89
<i>Burbank with a Baedeker: Bleistein with a Cigar</i>	94
Бербенк при «Бедекері», Блейштейн при сигарі. Переклав Олександр Гриценко	95

<i>Sweeney Erect</i>	98
Суїні випроставиись. Переклав Олександр Гриценко	99
<i>A Cooking Egg</i>	102
Кулінарне яйце. Перекла Олександр Мокровольський	103
<i>Le Directeur</i>	106
Редактор. Переклала із французької Елла Євтушенко	107
<i>Mélange Adultère de Tout</i>	108
Перелюбна суміш усього. Переклала із французької Елла Євтушенко	109
<i>Lune de Miel</i>	110
Медовий місяць. Переклала із французької Елла Євтушенко	111
<i>The Hippopotamus</i>	112
Гіпопотам. Переклав Юрій Лісняк	113
<i>Dans le Restaurant</i>	116
У ресторані. Переклала із французької Елла Євтушенко	117
<i>Whispers of Immortality</i>	120
Пошепоти безсмертя. Переклав Олександр Мокровольський	121
<i>Mr. Eliot's Sunday Morning Service</i>	124
Недільна заутрення пана Еліота. Переклав Олександр Гриценко	125
<i>Sweeney Among the Nightingales</i>	128
Суїні серед солов'їв. Переклав Олександр Мокровольський	129
<i>The Waste Land</i>	132
Спустошена земля. Переклав Роман Скакун	133
I. <i>The Burial of the Dead</i>	134
I. Проводи мертвих	135
II. <i>A Game of Chess</i>	140
II. Гра в шахи	141
III. <i>The Fire Sermon</i>	148
III. Вогненна проповідь	149
IV. <i>Death by Water</i>	158
IV. Смерть од води	159
V. <i>What the Thunder said</i>	160
V. Що мовив грім	161
<i>The Hollow Men</i>	174
Порожні люди. Переклав Олександр Мокровольський	175
<i>Ash-Wednesday</i>	184
Великопісна середа. Переклав Олександр Мокровольський	185
I. <i>Because I do not hope to turn again</i>	186
I. «Бо я не сподіваюсь повернутись знов...»	187
II. <i>Lady, three white leopards sat under a juniper-tree</i>	190
II. «Владарко, трійко білих леопардів під деревом ялівцевим сиділо...»	191

III. <i>At the first turning of the second stair</i>	194
III. «На першій повороті другого маршру сходит...»	195
IV. <i>Who walked between the violet and the violet.</i>	196
IV. «Хто йшов між фіалковим з одного боку й фіалковим з другого...»	197
V. <i>If the lost word is lost, if the spent word is spent.</i>	200
V. «Якщо пропаде слово пропало, якщо кинуте слово кануло...»	201
VI. <i>Although I do not hope to turn again</i>	204
VI. «Хоч я не сподіваюсь повернутись знов...»	205
Ariel Poems	208
Аріель. Вірші	209
<i>Journey of the Magi</i>	210
Мандрівка трьох царів. Переклав Олександр Мокровольський	211
<i>A Song for Simeon</i>	214
Пісня для Симеона. Переклав Олександр Мокровольський	215
<i>Animula</i>	218
Анімула. Переклав Володимир Діброва	219
<i>Marina</i>	222
Марина. Переклав Максим Стріха	223
<i>The Cultivation of Christmas Trees</i>	226
Вирощування різдвяних ялинок. Переклав Олександр Мокровольський	227
Unfinished Poems	230
Недописані поезії	231
<i>Sweeney Agonistes</i>	232
Свіні Агоніст. Переклав Олександр Мокровольський	233
<i>Fragment of a Prologue</i>	234
Фрагмент Пролога	235
<i>Fragment of an Agon.</i>	246
Уривок Агону	247
<i>Coriolan</i>	260
Коріолан. Переклав Олександр Мокровольський	261
I. <i>Triumphal March</i>	262
I. Триумфальний марш	263
II. <i>Difficulties of a Statesman</i>	266
II. клопоти державного діяча	267
Minor Poems	272
Другорядні вірші	273
<i>Eyes that last I saw in tears</i>	274
Востаннє очі сплакані я бачила	275
Переклав Олександр Мокровольський	275
<i>The wind sprang up at four o'clock</i>	276
Зірвався вітер о четвертій. Переклав Олександр Мокровольський	277

<i>Five-Finger Exercises</i>	278
Вправи для п'яти пальців. Переклав Олександр Гриценко	279
I. <i>Lines to a Persian Cat</i>	278
I. Рядки для перського кота	279
II. <i>Lines to a Yorkshire Terrier</i>	278
II. Рядки для йоркширського тер'єра	279
III. <i>Lines to a Duck in the Park</i>	280
III. Рядки для качки у парку	281
IV. <i>Lines to Ralph Hodgson Esqre.</i>	280
IV. Рядки для Ральфа Ходжсона, есквайра	281
V. <i>Lines for Cuscuscaraway and Mirza Murad Ali Beg</i>	282
V. Рядки для Кускускаравая та Мірзи-Мурада-Алі-Бека	283
<i>Landscapes</i>	284
Краєвиди. Переклала Марія Габлевич	285
I. <i>New Hampshire</i>	284
I. Нью-Гемпшир	285
II. <i>Virginia</i>	286
II. Вірджинія	287
III. <i>Usk</i>	288
III. Аск	289
IV. <i>Rappon, near Glenckow</i>	290
IV. Раннок, біля Гленко	291
V. <i>Sare Ann</i>	292
V. Кейп-Енн	293
<i>Linea for an Old Man</i>	294
Рядки для старого чоловіка.	
Переклав Олександр Мокровольський	295
<i>Choruses from «The Rock»</i>	296
Хори зі «Скелі». Переклав Олександр Мокровольський	297
I. <i>The Eagle soars in the summit of Heaven</i>	298
I. «Орел ширяє на небес верхів'ї...»	299
II. <i>Thus your fathers were made</i>	308
II. «Отож сотворено батьків ваших...»	309
III. <i>The Word of the LORD came unto me, saying</i>	314
III. «І Слово Господа зійшло на мене, мовлячи»	315
IV. <i>There are those who would build the Temple</i>	320
IV. «Є ті, що залюбки будують Храм...»	321
V. <i>O LORD, deliver me from the man of excellent intention and impure heart.</i>	322
V. «О Боже, забери людей од мене тих, що з добрим наміром, але з нечистим серцем»	323
VI. <i>It is hard for those who have never known persecution</i>	324
VI. «Нелегко тим, хто переслідувань не зазнавав ніколи...»	325
VII. <i>In the beginning GOD created the world</i>	328
VII. «Наприпочатку Бог створив був світ...»	329
VIII. <i>O Father we welcome your words</i>	334

VIII. «О Отче! Ми вітаємо твої слова...»	335
IX. <i>Son of Man, behold with thine eyes, and hear with thine ears</i>	338
IX. «Своїми, Сину Людський, глянь очима!..»	339
X. <i>You have seen the house built, you have seen it adorned</i>	342
X. «Ви бачили, як будувався дім, як прикрашався він...»	343
Four Quartets	346
Чотири квартали	347
<i>Burnt Norton</i>	348
Бернті Нортон. Переклав Григорій Кочур	349
<i>East Coker</i>	360
Іст Коукер. Переклав Григорій Кочур	361
<i>The Dry Salvages</i>	376
Драй Салвейджес. Переклав Дмитро Павличко	377
<i>Little Gidding</i>	392
Літл Гіддінг. Переклав Максим Стріха	393
Occasional Verses	410
Принадні вірші	411
<i>Defence of the Islands</i>	412
Оборона островів. Переклав Максим Стріха	413
<i>A Note on War Poetry</i>	416
Нотатки про воєнну поезію. Переклав Олександр Мокровольський	417
<i>To the Indians who Died in Africa</i>	418
Індіюцям, які загинули в Африці. Переклав Максим Стріха	419
<i>To Walter de le Mare</i>	420
Волтерові де ля Мару. Переклав Максим Стріха	421
<i>A Dedication to my Wife</i>	424
Присвята дружині. Переклав Максим Стріха	425
Uncollected Poems	426
Розрізнені вірші	427
<i>A Lyric</i>	428
Ліричне. Переклав Олександр Мокровольський	429
<i>Song</i> («If space and time, as sages say»)	428
Пісня («Як часу й простору нема...»).	
Переклав Олександр Мокровольський	429
<i>A Fable for Feasters</i>	430
Байка для бенкетарів. Переклав Олександр Федієнко	431
<i>To the Class of 1905</i>	436
Випускникам 1905-20. Переклав Олександр Федієнко	437
<i>Song</i> («When we came home across the hill»)	444
Пісня («Додому йшли ми через ліс...»).	
Переклав Олександр Мокровольський	445

<i>Before Morning</i>	444
Перед ранком. Переклав Олександр Мокровольський.	445
<i>Circe's Palace</i>	444
Цірцеїн палац. Переклав Олександр Мокровольський	445
<i>On a Portrait</i>	446
Про портрет. Переклав Олександр Федієнко.	447
<i>Song</i> («The Moonflower opens to the moon»)	448
Пісня («Місяцеквіт дав совці пільги...»).	
Переклав Олександр Мокровольський.	449
<i>Ballade of the Fox Dinner</i>	448
Балада про вечерю в «Лусі». Переклав Олександр Федієнко.	449
<i>Nocturne</i>	450
Ноктюрн. Переклав Олександр Федієнко	451
<i>First Caprice in North Cambridge</i>	452
Перше капричіо в Північному Кембриджі.	
Переклав Олександр Мокровольський.	453
<i>Second Caprice in North Cambridge</i>	452
Друге капричіо в Північному Кембриджі.	
Переклав Олександр Мокровольський.	453
<i>Opera</i>	454
Опера. Переклав Олександр Мокровольський.	455
<i>Humoresque</i>	456
Гумористичне. Переклав Олександр Мокровольський.	457
<i>Convictions (Curtain Raiser)</i>	458
Переконання (Прелюдія). Переклав Олександр Федієнко	459
<i>Spleen</i>	460
Сплін. Переклав Олександр Мокровольський	461
<i>First Debate between the Body and Soul</i>	460
Перша дискусія між тілом і душою.	
Переклав Олександр Мокровольський.	461
<i>Easter: Sensations of April</i>	464
Великдень: відчуття квітня.	
Переклав Олександр Мокровольський.	465
<i>Ode</i> («For the hour that is left us Fair Harvard, with thee»)	466
Ода («На годинку ту, що з тобою побудем ще, Гарварде Гарний...»).	
Переклав Олександр Мокровольський.	467
<i>Silence</i>	468
Німа тиша. Переклав Олександр Мокровольський.	469
<i>Mandarins</i>	468
Мандарини. Переклав Олександр Федієнко	469
<i>Goldfish (Essence of Summer Magazines)</i>	474
Золота рибка (З ароматом журналів літніх).	
Переклав Олександр Федієнко	475

<i>Suite Clownesque</i>	480
Клоуунська сюїта. Переклав Олександр Федієнко	481
<i>The Triumph of Bullshit</i>	486
Тріумф маячні. Переклав Олександр Федієнко	487
<i>Fourt Caprice in Montparnasse</i>	488
Четверте капричіо на Монпарнасі. Переклав Олександр Мокровольський	489
<i>Inside the gloom</i>	490
Із нітьми. Переклав Олександр Мокровольський	491
<i>Entretien dans un parc</i>	494
Entretien dans un parc. Переклав Олександр Федієнко	495
<i>Interlude: in a Bar</i>	496
Інтерлюдія: в барі. Переклав Олександр Мокровольський	497
<i>Bacchus and Ariadne: 2nd Debate between the Body and Soul</i>	496
Вакх та Аріадна: Друга суперечка між тілом і душею. Переклав Олександр Мокровольський	497
<i>The smoke that gathers blue and sinks</i>	498
«Синіє дим і завмирає...». Переклав Олександр Федієнко	499
<i>He said: this universe is very clever</i>	500
«Сказав він: всесвіт цей ну геть мудрячий...». Переклав Олександр Мокровольський	501
<i>Interlude in London</i>	502
Інтерлюдія в Лондоні. Переклав Олександр Мокровольський	503
<i>Ballade pour la grosse Lulu</i>	502
Баллада для гладкої Лулу. Переклав Олександр Мокровольський.	503
<i>The Little Passion: From 'An Agony in the Garret'</i>	506
Маленька страсть з «Агонії на горщі». Переклав Олександр Мокровольський	507
<i>The Burnt Dancer</i>	506
Спалений танцівник. Переклав Олександр Федієнко	507
<i>Oh little voices of the throats of men</i>	510
«О голосочки, що в людських горлянках...». Переклав Олександр Федієнко	511
<i>The Love Song of St. Sebastian</i>	512
Любовна пісня святого Севастіана. Переклав Олександр Федієнко. . .	513
<i>Paysage Triste</i>	516
Paysage Triste. Переклав Олександр Федієнко	517
<i>Afternoon</i>	516
Пообід. Переклав Олександр Мокровольський	517
<i>Suppressed Complex</i>	518
Задавлений комплекс. Переклав Олександр Мокровольський.	519
<i>In the Department Store</i>	518
У крамниці. Переклав Олександр Мокровольський	519

<i>Do I know how I feel? Do I know what I think?</i>	520
«Чи знаю, як я відчую, відчуваюсь? І що думаю?...».	
Переклав Олександр Мокровольський	521
<i>The Death of Saint Narcissus</i>	522
Смерть святого Нарциса. Переклав Олександр Федієнко	523
<i>To Helen</i>	524
До Гелен. Переклав Олександр Мокровольський	525
<i>After the turning of the inspired days</i>	524
«Після повернення натхнених днів...».	
Переклав Олександр Мокровольський	525
<i>I am the Resurrection and the Life</i>	526
«Я — Воскресіння і Життя...».	
Переклав Олександр Мокровольський	527
<i>So through the evening, through the violet air</i>	526
«Тож через вечір, через бузкове повітря...».	
Переклав Олександр Федієнко	527
<i>Introspection</i>	528
Самоспостереження. Переклав Олександр Федієнко	529
<i>The Engine</i>	530
Двигун. Переклав Олександр Федієнко	531
<i>Hidden under the heron's wing</i>	532
«Щось в чаплі під крилом заховане...».	
Переклав Олександр Мокровольський	533
<i>O lord, have patience</i>	532
«О пане, майте ж терпець...».	
Переклав Олександр Мокровольський	533
<i>In silent corridors of death</i>	532
«В безмовних коридорах смерті...».	
Переклав Олександр Мокровольський	533
<i>Airs of Palestine, No. 2</i>	534
Палестинське повітря, No. 2. Переклав Олександр Федієнко	535
<i>Petit Epître</i>	536
Стисла епістола. Переклала із французької Елла Євтушенко	537
<i>Tristan Corbière</i>	540
Трістан Корб'єр. Переклала із французької Елла Євтушенко	541
<i>Ode ("Tired. Subterrene")</i>	542
Ода («Втома...»). Переклав Олександр Федієнко	543
<i>The Death of the Duchess</i>	544
Смерть герцогині. Переклав Олександр Федієнко	545
<i>Song ("The golden foot I may not kiss or clutch")</i>	550
Пісня («Ступня злоті якої ні цілувати ні схопити...»).	
Переклав Олександр Мокровольський	551

<i>Elegy</i>	550
Елегія. Переклав Олександр Федієнко	551
<i>Dirge</i>	552
Плач. Переклав Олександр Федієнко	553
<i>Those are pearls that were his eyes. See!</i>	554
«Ці перлини — його очі. Бачиш?..». Переклав Олександр Федієнко ...	555
<i>Esequy</i>	554
Похоронний обряд. Переклав Олександр Федієнко	555
<i>The Builders</i>	556
Будівельники. Переклав Олександр Федієнко	557
<i>Mr. Pugstyles: The Elegant Pig</i>	558
Пан Паґстайлз: Елегантний кнур. Переклав Олександр Федієнко ...	559
<i>Bellegarde</i>	562
Бельґард. Переклав Олександр Федієнко	563
<i>The Anniversary</i>	564
Річниця. Переклав Олександр Федієнко	565
<i>A Valedictory</i>	566
Прощальний вірш. Переклав Олександр Федієнко	567
<i>Pollicle Dogs and Jellicle Cats</i>	570
Собаки-полікли і киці медові. Переклав Олександр Федієнко	571
<i>The Country Walk</i>	574
Прогулянка за містом. Переклав Олександр Федієнко	575
<i>I am asked by my friend, the Man in White Spats</i>	578
«Попрохав мене друг, Чоловік Біломушлевий...».	
Переклав Олександр Мокровольський	579
<i>A Proclamation</i>	578
Прокламація. Переклав Олександр Федієнко	579
<i>A Practical Possum</i>	580
Практичний Опосум. Переклав Олександр Федієнко	581
<i>The Practical Cat</i>	584
Практичний кіт. Переклав Олександр Федієнко	585
<i>The Jim Jum Bears</i>	586
Джим Джам Ведмеді. Переклав Олександр Федієнко	587
<i>The Marching Song of the Pollicle Dogs</i>	588
Похідна пісня собак-поліклів. Переклав Олександр Федієнко	589
<i>Billy M'Caw: The Remarcable Parrot</i>	590
Біллі МакАра, дивовижний папуга. Переклав Олександр Федієнко	591
<i>Grizabella: The Glamour Cat</i>	594
Грізабелла: Гламурна Кішка. Переклав Олександр Федієнко	595
<i>In Respect of Felines</i>	596
Стосовно котячих. Переклав Олександр Федієнко	597

<i>LINES Addressed to Geoffrey Faber Esquire, on his Return from a Voyage to the Bahamas, and the Parts about New Spain</i> . . .	598
<i>РЯДКИ</i> Адресовані Джеффри Фаберу, ескайру, після його повернення з подорожі до Багам і країв біля Нової Іспанії. Переклав Олександр Федієнко	
<i>Morgan Tries Again</i>	598
<i>Морган</i> пробує ще раз. Переклав Олександр Федієнко	
<i>Montpelier Row</i>	600
<i>Монпельє-роу</i> . Переклав Олександр Федієнко.	
<i>Let quacks, empirics, dolts debate</i>	604
«Хай дурні, шахраї і стерви...». Переклав Олександр Федієнко	
<i>AMAZ'D astronomers did late descry</i>	606
«На небі астрономи, на зірчастім...». Переклав Олександр Федієнко	
<i>VERSES To Honour and Magnify Sir Geoffrey Faber Kt.</i>	608
<i>ВІРШІ</i> На Чесць і Велич Сера Джеффри Фабера, Лицаря. Переклав Олександр Федієнко	
<i>Long may this Glass endure, and brim with wine</i>	610
«Хай завжди буде в Келиху вино...». Переклав Олександр Федієнко . .	
<i>The gourmet cat was of course Cumberleylaude</i>	612
«Котом-гурманом був Камберлілод...». Переклав Олександр Федієнко	
<i>How the Tall Girl and I Play Together</i>	614
«Як висока дівчина і я граємось вдвох...». Переклав Олександр Федієнко	
<i>Sleeping Together</i>	616
<i>Сон</i> вдвох. Переклав Олександр Федієнко.	
<i>How the Tall Girl's Breasts Are</i>	618
«Ой що за персонька в дівчини тої високої...». Переклав Олександр Мокровольський	
<i>Dedication II Love seeketh not Itself to please</i>	620
<i>Присвята II</i> «Любов не лиш про себе дбає...». Переклав Олександр Федієнко	
<i>Old Possum's Book of Practical Cats</i>	622
<i>Практичне котознавство</i> , писане Старим Опосумом. Переклав Іван Андрусак	
<i>Other Verses</i>	
<i>Інші вірші</i> . Переклав Олександр Федієнко.	
<i>Noctes Binanianæ</i>	
<i>Noctes Binanianæ</i> . Переклав Олександр Федієнко	
<i>Improper Rhymes</i>	
<i>Сороміцькі вірші</i> . Переклав Олександр Федієнко	

Варіанти перекладів	861
<i>Любовна пісня Дж. Альфреда Пруфрока.</i>	
Переклав Остап Тарнавський	861
<i>Любовна пісня Дж. Альфреда Пруфрока.</i>	
Переклав Віталій Кейс	865
<i>Пісня кохання Дж. Альфреда Пруфрока.</i>	
Переклав Віталій Коротич	869
<i>Прелюди (І. «Бібліотеками пропахлий вечір...»).</i>	
Переклав Віталій Коротич	873
<i>Прелюди (І. «По вулицях зимовий вечір залягає...»).</i>	
Переклав Олександр Мокровольський	874
<i>Прелюдії. Переклав Остап Дзондза</i>	874
<i>Рапсодія бурхливої ночі. Переклав К. Яворівський</i>	876
<i>Рапсодія з вітристої ночі. Переклав Остап Дзондза</i>	878
<i>Уранці при вікні. Переклав Ігор Костецький</i>	880
<i>Ранок при вікні. Переклав Остап Дзондза</i>	881
<i>Бостонський вечірній друк. Переклав Ігор Костецький</i>	881
<i>La Figlia Che Piange. Переклав Володимир Державин</i>	882
<i>La Figlia Che Piange. Переклав Остап Тарнавський</i>	882
<i>Підроблена суміш з усього.</i>	
Переклав із французької Ігор Костецький	883
<i>Медовий місяць. Переклав із французької Юрій Косач</i>	884
<i>Гіпопотам. Переклав Віталій Коротич</i>	885
<i>Гіпопотам. Переклав Олександр Гриценко</i>	886
<i>У ресторані. Переклав із французької Ігор Костецький</i>	887
Спустошена земля. Переклав Ігор Костецький	888
І. Погребіння померлого	888
ІІ. Гра в шахи	890
ІІІ. Вогненна казань	893
ІV. Смерть водою	897
V. Про що гомонів грім	897
Спустошена земля. Переклав Остап Тарнавський	900
І. Похорон померлого	900
ІІ. Партія в шахи	903
ІІІ. Полум'яна проповідь	905
ІV. Смерть від води	909
V. Що цей грім сказав	909
Безплідна земля. Переклав Іван Драч	913
І. Погребіння померлого	913
ІІ. Гра в шахи	915
ІІІ. Вогненна проповідь	918
ІV. Смерть від води	921
V. Що нагримів грім	922
Спустошена земля. Переклав Остап Українець	925
І. Похорон мерця	925

II. <i>Гра в шахи</i>	927
III. <i>Вогненна проповідь</i>	930
IV. <i>Смерть від води</i>	934
V. <i>Що сказав грім</i>	934
Порожні люди. <i>Переклав Остап Тарнавський</i>	937
Порожні люди. <i>Переклав Флоріан Неуважний</i>	941
Порожні люди. <i>Переклав Віталій Коротич</i>	944
Порожні люди. <i>Переклали Іван Андрусяк і Катерина Борисенко</i>	947
Порожні люди. <i>Переклав Роман Скакун</i>	950
Великопісна середа. <i>Переклав Вадим Лесич</i>	953
I. « <i>Бо не надіюсь більше повернутись...</i> »	953
II. « <i>Пані, три білі леопарди сіли в тіні ялівцевого куща...</i> »	954
III. « <i>На першій повороті других сходів...</i> »	956
IV. « <i>Хто проходив між фіялками й фіялками...</i> »	957
V. « <i>Якщо втрачене слово — втрачене, якщо сказане слово —</i> <i>сказане...</i> »	958
VI. « <i>Хоч не надіюсь більше повернутись...</i> »	959
Великопісна середа. [Фрагменти]. <i>Переклав Ігор Костецький</i>	960
I. « <i>Бо я без сподівань прийти ще раз...</i> »	960
III. « <i>Де перший зворот на других сходах...</i> »	961
VI. « <i>Хоч я без сподівань прийти ще раз...</i> »	962
Великопісна середа. <i>Переклав Сергій Сидорів</i>	963
I. « <i>Бо не надіюся вернутись знов...</i> »	963
II. « <i>Панно, троє білих леопардів під кущем ялівцю...</i> »	964
III. « <i>На першій повороті других сходів...</i> »	966
IV. « <i>Хто йшов між фіялковим й фіялковим...</i> »	967
V. « <i>Як загублене слово загублене, як страчене слово</i> <i>страчене...</i> »	968
VI. « <i>Хоч не надіюсь я вернутись знов...</i> »	969
Аріель. Вірші.	970
<i>Подорож трьох мудреців. Переклав Вадим Лесич.</i>	970
<i>Подорож волхвів. Переклав Ігор Костецький.</i>	971
<i>Пісня для Симеона. Переклав Ігор Костецький</i>	973
<i>Marina. Переклав Сергій Сидорів</i>	974
<i>Бернт Нортон. Переклав Остап Тарнавський</i>	975
<i>Бернт Нортон [Фрагмент]. Переклав Яр Славутич.</i>	980
<i>Іст Кокер [Фрагмент]. Переклав Ігор Костецький</i>	981
<i>Іст Коукер. Переклав Михайло Москаленко.</i>	981
<i>Драй Селведжіс [Фрагмент].</i> <i>Переклали Валентина Карпова й Ігор Костецький</i>	987
<i>Волтерові де ля Мару. Переклав Михайло Москаленко.</i>	990
<i>Ліричний вірш. Переклав Олександр Федієнко</i>	990
<i>Пісня («Якщо, як мудре слово плине...»).</i> <i>Переклав Олександр Федієнко</i>	991

Пісня («Ми повернулись, пальці вітру...»).	
Переклав Олександр Федієнко	991
Вдосвіта. Переклав Олександр Федієнко	992
Цирцеїн палац. Переклав Олександр Федієнко	992
Пісня («Відкриваються метелику квіти...»).	
Переклав Олександр Федієнко	992
Ноктиюрн. Переклав Олександр Федієнко	993
Перший каприс у північному Кембриджі.	
Переклав Олександр Федієнко	993
Другий каприс у північному Кембриджі.	
Переклав Олександр Федієнко	994
Опера. Переклав Олександр Федієнко	994
Гумореска. Переклав Олександр Федієнко	995
Сплін. Переклав Олександр Федієнко	996
Перша суперечка між Тілом і Душею.	
Переклав Олександр Федієнко	996
Великдень: Відчуття квітня.	
Переклав Олександр Федієнко	998
Ода («У час, коли Гарвард Прекрасний лишив...»).	
Переклав Олександр Федієнко	998
Тиша. Переклав Олександр Федієнко	999
Четвертий каприс у Монпарнасі.	
Переклав Олександр Федієнко	1000
У пільмищі. Переклав Олександр Федієнко	1000
Інтерлюдія: в барі. Переклав Олександр Федієнко	1002
Бахус і Аріадна: Друга суперечка між Тілом і Душею.	
Переклав Олександр Федієнко	1002
Він мовив: Всесвіт — вкрай кмітливий.	
Переклав Олександр Федієнко	1003
Інтерлюдія у Лондоні. Переклав Олександр Федієнко	1003
Ballade pour la grosse Luhi.	
Переклав Олександр Федієнко	1004
Маленькі страсті: З «Мук на горіщі».	
Переклав Олександр Федієнко	1005
Пообіддя. Переклав Олександр Федієнко	1005
Придушений комплекс. Переклав Олександр Федієнко	1006
В універмазі. Переклав Олександр Федієнко	1006
Чи я знаю, як чую? Чи я знаю, що розумію?	
Переклав Олександр Федієнко	1007
До Гелени. Переклав Олександр Федієнко	1008
Після настання натхненних днів.	
Переклав Олександр Федієнко	1008
Я Воскресіння і Життя. Переклав Олександр Федієнко	1008
Захована під чаплиним крилом.	
Переклав Олександр Федієнко	1009
Господи, вияви до мене терпіння.	
Переклав Олександр Федієнко	1009

<i>У тихих коридорах смерті.</i>	
<i>Переклав Олександр Федієнко</i>	1009
<i>Пісня («Нога злотиста, яку не цілувати...»).</i>	
<i>Переклав Олександр Федієнко</i>	1010
<i>Я сказав Чоловікові в білих гамашах.</i>	
<i>Переклав Олександр Федієнко</i>	1010
<i>Які у високої дівчини груди.</i>	
<i>Переклав Олександр Федієнко</i>	1011
Автобіографічний нарис	1012
Важливі дати.	1013